

چۆن چاره‌سهری گرفتیی به‌کوردی نووسین بکه‌ین له‌جیهانی ئینتێرنێت و کۆمپیوتەر؟! ... *هه‌رده‌وان نه‌قشه‌ندی

ره‌نگه‌ زۆریکمان له‌ نووسین و به‌کوردی نووسین و کپیۆردی نووسین باش تێنه‌گه‌یشته‌ین بۆیه‌ زۆرجار کاتیکی ئیمه‌یلێک به‌فۆنتی کوردی ده‌نێرین بۆ که‌سیک، که‌سی به‌رامبه‌ر ناتوانی ئیمه‌یلێکه‌ بخوینێته‌وه‌ ناچاره‌ داوات لێیکات که‌وا به‌فۆنتی ئینگلیزی ئیمه‌یلێکه‌ی بۆ بنێرێته‌وه‌. یاخود زۆرجار ئه‌و گرفته‌ رۆبه‌رووی خۆشمان بۆته‌وه‌ ده‌بینین ئیمه‌یلێکمان بۆ هاتوو به‌لام هه‌موو نووسینه‌کان وه‌کو هه‌یما ده‌رده‌که‌ون و ناتوانین بیان خوینێنه‌وه‌!! یان زۆرجار نووسینی‌کمان نووسیوو کاتیکی ده‌یه‌یه‌ سهرکۆمپیوتهریکی تر ده‌بینیت نووسینه‌که‌ت وه‌ک خۆی نه‌ماوه‌ هه‌ندیک له‌پیته‌کان بووه‌ به‌ پیتی عه‌ره‌بی! ئه‌مانه‌و چه‌نده‌ها گرفته‌تر رۆبه‌رومان ده‌بیته‌وه‌ بۆیه‌ زۆرگرنگه‌ بۆ ئیمه‌ی کورد که‌ به‌ته‌واوی له‌هۆی رودانی ئه‌و گرفته‌نه‌ تێگه‌هین و چاره‌سهری گونجای بۆ بدۆزینه‌وه‌ چونکه‌ بوونی ئه‌م گرفته‌نه‌ ره‌نگه‌ لای زۆریک له‌به‌کاره‌ینه‌رانی کۆمپیوتهر باس و خواسیک بیت و که‌متر لێی تێگه‌ن، یان هه‌ندیکجار به‌ شیوه‌یه‌کی تر لێی تێگه‌یشته‌ون.

پێش ئه‌وه‌ی ده‌ست به‌بابه‌ته‌که‌ بکه‌م ده‌مه‌وێ باسی ئه‌وه‌ بکه‌م که‌ له‌ سه‌ره‌تادا نووسین به‌ کوردی له‌سه‌ر کۆمپیوتهر گرفته‌ی زۆری تێدا‌بوو، چونکه‌ هه‌یج سیستمیکی کۆدبه‌خشین دانی به‌زمانی کوردی نه‌نا‌بوو. کێشه‌که‌ ته‌نها هه‌ی زمانی کوردی نه‌بوو، به‌لکو زمانی عه‌ره‌بی و فارسی و چه‌ندین زمانی تریش هه‌مان کێشه‌یان هه‌بوو. بۆیه‌ له‌سه‌ره‌تادا بۆ ئه‌وه‌ی به‌ عه‌ره‌بی بنووسرێت ده‌بایه‌ ویندۆزێکی عه‌ره‌بی دابه‌زرینیت. له‌سه‌ر سیستمی ویندۆزی عه‌ره‌بیش هه‌یشتا چاره‌ی بۆ زمانی کوردی تێدانه‌بوو. من به‌پێویستمانی له‌م بابه‌ته‌مدا زانیاری ته‌واو له‌ باره‌ی سیسته‌م و چۆنیه‌تی نووسین به‌ کوردی ب‌خه‌مه‌روو.

پێش ئه‌وه‌ی بچینه‌ناوه‌رۆکی بابه‌ته‌که‌ ده‌بییت ئه‌م پرسیارنه‌ ئاراسته‌ی خۆمان بکه‌ین:

ئایا چه‌ند جوړ سیستمی نووسین هه‌یه‌؟ جیاوازی سیسته‌م‌ه‌کانی نووسین چین؟ جیاوازی نیوان نووسین به‌ سیستمی ئینکۆدین و سیستمی یونیکۆد چیه‌؟ ئه‌ی ئه‌و نووسینه‌ی به‌سیسته‌می یونیکۆد ده‌کریت چ جیاوازی هه‌یه‌ له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی به‌فۆنته‌کانی عه‌لی و زانست و دیلان و پاشای گه‌وره‌ ده‌کریت؟ ئایا فۆنته‌کانی عه‌لی و زانست و دیلان چیه‌ و جیاوازی چیه‌ له‌گه‌ڵ فۆنته‌کانی یونیکۆد؟

من ده‌بییت چۆن ئیمه‌یلێک بنووسم که‌ له‌هه‌موو شوێنێک بخوینێته‌وه‌؟ یان چۆن ساینه‌که‌م و لێیکه‌م له‌ هه‌موو جیهان بخوینێته‌وه‌؟ ئایا که‌ به‌فۆنته‌کانی یونیکۆد نویسیم پێوستی به‌فۆنت دابه‌زین هه‌یه‌؟ ئایا کپیۆرده‌که‌ی "کورد ئای تی گروپ" چ جیاوازی هه‌یه‌ له‌گه‌ڵ کپیۆردی "سی فۆر کورد"؟ ئه‌مانه‌و چه‌ندین پرسیاری تریش:

بۆیه‌ لێره‌دا پێویسته‌ چه‌ند شتێکی گرنگ شیکه‌مه‌وه‌:

(سیسته‌می نووسین)، (فۆنت)، (کپیۆرد)

* سیستمی نووسین.

له‌بنه‌رته‌دا دوو جوړه‌ سیستمی نووسین هه‌یه‌:

1. سیستمی کۆدبه‌خشین "Encoding"

www.kurdistan.net.org

بهکاتی ناوهندی ئه‌وروپا 4-12-2006 22:32

2. سیستمی یونیکۆد "Unicode"

به‌ر له‌هاتنه‌کایه‌ی یونیکۆد، سه‌دان سیستمی جیاوازه‌بوون. به‌لام هیچ له‌م سیستمانه‌ توانای ئه‌وه‌ی نه‌بوو ژماره‌ بۆ هه‌ر هه‌موو پیت و هه‌یماکان دابین بکات، بۆ نموونه‌ ته‌نها و لاتانی ئه‌وروپا پێویستییان به‌ زۆر له‌سیستمی کۆدبه‌خشینی جیاوازه‌بوو تاوه‌کوو هه‌موو زمانه‌کان بگه‌یته‌وه‌. له‌ هه‌مان کاتیشدا کێشه‌یه‌کی زۆر له‌نیوان خودی سیستمه‌ جیاوازه‌کان هه‌بوو. به‌لام یونیکۆد شوینی هه‌موو ئه‌م سیستمانه‌ی کۆدبه‌خشین ده‌گه‌یته‌وه‌ و ژماره‌یه‌کی بیهاتو بۆ هه‌موو پیت و هه‌یماکان دابین ده‌کات. له‌به‌ر به‌رفراوانی ئه‌م سیستمه‌ ده‌توانرێت کۆد بۆ سه‌رجه‌م زمانه‌کانی جیهان دابینکرێت و پێویست به‌ هیچ سیستمی تر نه‌کات. یونیکۆد کۆدی بۆ هه‌موو پیته‌ کوردیه‌ پێویسته‌کان داناوه‌ و ده‌کرێ له‌ داهاو و چه‌ند هه‌یمایه‌کی کوردی تریش پێشنیازبکری بۆ پیکراوی یونیکۆد، که‌ پیکراویکی بێقازانجه‌ و کارده‌کات بۆ په‌ره‌پێدان و بلاوکردنه‌وه‌ی ستانداردی یونیکۆد. که‌واته‌ ده‌توانین یونیکۆد به‌وه‌ پێناسه‌ بکه‌ین که‌ سیستمیکه‌ هه‌موو پیته‌کانی دونیاو زمانه‌کانی کردۆته‌ هه‌یما به‌ سیستمی هه‌یکسا. که‌ ئه‌م سیستمه‌مه‌ وا ده‌کات هه‌ر پیتێک که‌ هه‌یه‌ پێناسه‌ی بکات به‌ ژماره‌یه‌کی هه‌یکسا. بۆیه‌ رۆژبه‌رۆژ هه‌ولده‌درێت ئه‌و فۆنتانه‌ی دروستکراوه‌ تازه‌بکرینه‌وه‌ به‌و سیستمه‌مه‌و سیستمی ئینکۆدین به‌ته‌واوی نه‌می‌نێت. په‌نگه‌ لێره‌دا بپرسن بۆ؟ له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌م سیستمه‌مه‌ هه‌موو پیته‌کان کۆکراونه‌ته‌وه‌و به‌هۆیه‌وه‌ ئه‌گه‌ر نوسینێک به‌م سیستمه‌مه‌ بنوسیت ئه‌وا هه‌موو که‌سێک ده‌توانێت له‌سه‌رانسه‌ری جیهان بیه‌خوینێته‌وه‌ به‌ی گرفت.

واته‌ ئیستا ئه‌گه‌ر به‌ کورتی بێلێن: یونیکۆد سیستمیکه‌ بۆ به‌ره‌مز کردنی پیته‌کان که‌ له‌هه‌موو شوێنێک وه‌ک خۆی به‌خوینرێته‌وه‌.

* فۆنت.

فۆنت له‌ دووبه‌شی سه‌ره‌کی پیکهاتووه‌:

1. به‌شی کالێگرافی "Face" یاخود رۆاله‌تی فۆنت که‌ ئیمه‌ به‌چاو ده‌بینین و ته‌نها شیوه‌ی نووسینه‌که‌یه‌.

2. به‌شی پرۆگرام ئه‌مه‌یان کۆدیکی تایبته‌ بۆ هه‌ر پیتێک دیاریده‌کات، چونکه‌ کۆمپیوتەر ناتوانێت له‌گه‌ڵ رۆاله‌تی فۆنت کاربکات به‌لکو له‌ ریگای ئه‌م کۆدانه‌وه‌ ده‌زانێت کام پیت کام پیت و ده‌یانناسیته‌وه‌. ئه‌گه‌ر به‌ پرۆگرامیکی تایبته‌ ده‌ستکاری رۆاله‌تی پیتی "چ" بکه‌یت و بیکه‌یت به‌ "ج" ئه‌وا کۆمپیوتەر هه‌ر به‌ "چ" ده‌یه‌خوینێته‌وه‌، چونکه‌ کۆده‌که‌ی کۆدی پیتی "چ" له‌. بۆ زیاتر تێگه‌یشتن، ئه‌و فۆنتانه‌ی رۆاله‌تیان ده‌ستکاری کراوه‌ ناوده‌نێن "فۆنتی رۆاله‌ت ده‌ستکاریکرا". بۆیه‌ کاتێک تیکستێک به‌م جوړه‌ فۆنتانه‌ ده‌نوسیت تیکسته‌که‌ ته‌نها به‌م فۆنته‌ ده‌خوینرێته‌وه‌ و له‌سه‌ر سیستم و پرۆگرامیتر پیته‌ کوردیه‌یه‌کان به‌ پیتی عه‌ره‌بی ده‌رده‌که‌ون بۆ نموونه‌ ئه‌گه‌ر تیکستیکی کوردی به‌ فۆنتی عه‌لی نووسرابێت بۆ که‌سێک بنی‌ریت که‌ فۆنته‌که‌ی نه‌بێت، ده‌بینیت هه‌ندێک له‌پیته‌ کوردیه‌یه‌کان وه‌ک پیتی عه‌ره‌بی ده‌رده‌که‌ون.

* کیبۆرد.

کیبۆرد دروست ده‌کرێت بۆ دانانی شوینی پیته‌کان جا بۆ نمونه‌ بێلێن بۆ دانانی پیته‌کانی یونیکۆد له‌سه‌ر ئه‌و کیبۆرده‌ی هه‌مانه‌، واته‌ دانانی ره‌مزێکی هه‌یکسای له‌ جیگای پیتی "Q" له‌سه‌ر کیبۆرده‌که‌مان کاتێک ده‌ست به‌سه‌ر پیتی کیو ده‌نێیت ده‌لێن بنووسه‌ "چ" ئه‌مه‌ به‌ پالێشتی سیستمی یونیکۆد. ئیتر هه‌ر که‌س ئازاده‌ پیته‌کان چۆن دابه‌ش ده‌کات له‌سه‌ر کیبۆرده‌که‌ی. به‌لام ده‌بێ ره‌چاوی ئه‌و ستانده‌رده‌ بکه‌ین که‌هه‌یه‌. وه‌کو چۆن پیته‌کانی ئینگلیزی شیوه‌ی دابه‌شکردنه‌که‌ی چۆنه‌و هی عه‌ره‌بی چۆنه‌و هی تورکی جوړیکه‌تره‌.

www.kurdistan.net

بهکاتی ناوهندی ئه‌وروپا 4-12-2006 22:32

ماوه‌ته‌وه بَلِّیم ئیمه‌ی کورد چۆن بتوانین سود له‌م سیستمه‌ وه‌ربگرین؟ چۆن ئیمه‌ بتوانین به‌م سیستمه‌ بنووسین؟ ئایا له‌سه‌ره‌تا پێویستمان به‌چییه‌ تا‌کو بتوانین پیته‌ کوردیه‌کانیش به‌ شیوه‌ی ژماره‌یی هێکسا ده‌ربخه‌ین؟ چۆن ده‌توانین نووسینه‌ کوردیه‌کانمان به‌سیستمه‌می یونیکۆد بێت؟ وه‌لامی ئه‌م پرسیارانه‌ زۆر ئاسانه‌ ئه‌ویش به‌هۆی کپیۆرده‌وه‌یه‌. بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ش چه‌ند که‌سیک له‌ ده‌ره‌وه‌ی وڵات هه‌ستان به‌دروست کردنی کپیۆردیک که‌ ناوی خۆیان ناوه‌ "کورد ئای تی گروپ". ئه‌م کپیۆرده‌ له‌سه‌ر سیستمه‌می کپیۆردی لاتینی ده‌روات. واته‌ ئه‌گه‌ر به‌ته‌وێت پیتی "ی" بنووسیت ئه‌وا ده‌بێت دوگمه‌ی "Y" دا‌ب‌گریت به‌هه‌مان شیوه‌ بۆ پیته‌کانی تر. ده‌ستیان خۆش بێت و کاریکی باشیان کرد، به‌لام لی‌ره‌دا گرفتیک هه‌یه‌؛ ئایا ئیمه‌ له‌ کوردستان که‌هه‌مووان کپیۆردی عه‌ره‌بی به‌کارده‌هێنین چۆن خۆمان رابه‌نین بۆ کپیۆردی لاتینی له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ش پێویستمان به‌ نووسینی پیتی عه‌ره‌بیش هه‌یه‌؟! که‌واته‌ ئه‌گه‌ر به‌مانه‌وێت راسته‌وخۆ به‌ یونیکۆد بنوسین چیه‌یکه‌ین؟ با‌ش‌ترین چاره‌سه‌ر "کپیۆردی سی فۆر کورد" ه که‌ له‌سایتی "[www. c4kurd. com](http://www.c4kurd.com)" ده‌توانین ب‌ی به‌رامبه‌ر دا‌به‌زینیت. که‌ به‌هۆیه‌وه‌ ده‌توانی راسته‌وخۆ به‌ یونیکۆد بنووسیت، چونکه‌ جگه‌ له‌وه‌ی دا‌به‌شبوونی پیته‌کوردیه‌کانی له‌سه‌ر کپیۆرد به‌هه‌مان ریزبه‌ندی کپیۆردی عه‌ره‌بیه‌ له‌هه‌مان کاتیشدا ده‌توانیت پیتی عه‌ره‌بی بنووسیت واته‌ ده‌توانی له‌هه‌مان کاتدا پیتی "ز" و پیتی "ژ" بنووسیت به‌ب‌ی پێویست به‌وه‌ بکات جو‌ری فۆنته‌که‌ بگۆری، بۆیه‌ ئیستا زۆربه‌ی سایته‌ کوردیه‌کانی ناوه‌وه‌ی کوردستان و زۆربه‌ی دام و ده‌زگا‌کان به‌و کپیۆرده‌ ده‌نووسن. که‌واته‌ ئه‌وه‌ لی‌ره‌دا زانیمان کپیۆردیش چیه‌. ئیستا ئیمه‌ مادام کپیۆردمان هه‌یه‌و سیستمه‌می یونیکۆدیش هه‌یه‌ ئه‌ی چیمان ماوه‌ بیه‌کین و فۆنت چ پۆلیکی هه‌یه‌؟! ب‌ی‌گومان به‌و دوو کاره‌ی سه‌ره‌وه‌ "سیستمی یونیکۆد و کپیۆردی سی فۆر کورد" کاره‌کانمان به‌ئاسانی ئه‌نجام ده‌ده‌ین بۆ نووسین به‌ سیستمی یونیکۆد و فۆنتی "Tahoma" ش که‌ ستانده‌رده‌و له‌ناو "Windows XP" دا هه‌یه‌. به‌لام لی‌ره‌دا له‌وانه‌ بپرسین فۆنتی کوردی بۆ دروستکراوه‌؟ مادام فۆنتی ته‌ه‌ومای ستانداردی ناو ویندۆز پیته‌ کوردیه‌کان ب‌ی کیشه‌ ده‌خوینیته‌وه‌؟! ئه‌مه‌یان له‌به‌ر جوانی کاریکه‌ که‌ده‌یه‌کین وه‌کو ده‌رکردنی رۆژنامه‌یه‌ک. ئایا جوانه‌ به‌یه‌ک فۆنت ب‌ی‌ت؟! ب‌ی‌گومان نه‌خیر. بۆیه‌ چه‌ندین فۆنتیکی جوان هه‌یه‌ بۆ ئه‌و کاره‌ و کاره‌کانی پ‌ی‌ ج‌یه‌ج‌ی ده‌کریت، به‌لام مه‌رجه‌ فۆنته‌کان بۆ سیستمی یونیکۆد دروسکرا‌ب‌ی چونکه‌ فۆنته‌کانی عه‌لی و زانست و دیلان و پاشای گه‌وره‌ بۆ سیستمی یونیکۆد شیاونین. به‌لام بۆ سایت دروستکردن و ئیمه‌یل ناردن پێویستمان به‌جو‌راو جو‌ر کردنی فۆنت نییه‌ چونکه‌ ئیمه‌ ده‌مانه‌وێت سایته‌که‌مان له‌ هه‌موو شوێنیک بخوینیته‌وه‌ و ب‌ی ئه‌وه‌ی فۆنت دا‌به‌زینیت. به‌لام هه‌رچی رۆژنامه‌یه‌ ئه‌وه‌ له‌سه‌ر کاغه‌زه‌و کیشه‌یه‌که‌مان نیه‌. له‌مه‌وه‌ شتی‌که‌مان بۆ ده‌رده‌که‌ویت ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ هه‌ر نووسینیک به‌سیستمی یونیکۆد نووسرا‌ب‌یت له‌هه‌موو کۆمپیوته‌ریک له‌سه‌رانسه‌ری جیهان ده‌خوینیته‌وه‌ ب‌ی گرفت به‌مه‌رجیک ق‌ی‌رژنی ویندۆزه‌که‌ی "Windows XP" ب‌یت. بۆیه‌ له‌ کۆتادا چه‌ز ده‌که‌م ئه‌وه‌ بزانی که‌ سیستمیک هه‌یه‌ پ‌ی‌ ده‌ل‌ی‌ یونیکۆد و جیاوازه‌ له‌ یونیکۆرد چونکه‌ یونیکۆده‌که‌ سیستمیک جیهانییه‌و و یونیکۆرده‌که‌ فۆنتیکه‌ وه‌کو فۆنته‌کانی عه‌لی و زانست به‌لام به‌ تازه‌کراوه‌یی له‌سه‌ر سیستمه‌که‌، بۆیه‌ ئیستا کۆمپانیاکان پ‌ی‌ش برک‌ییانه‌ بۆ زوو سه‌پۆرت کرنی ئه‌م سیستمه‌مه‌ نو‌ی‌یه‌ که‌ هه‌موو جیهان ل‌ی‌ی سود مه‌نده‌ به‌کوردیشه‌وه‌.

بۆ زیاتر شاره‌زا بوون له‌و باب‌ه‌ته‌ سه‌ردانی سایتی "[www. c4kurd. com](http://www.c4kurd.com)" بکه‌ن چونکه‌ لی‌ره‌دا به‌وردی باس له‌چۆنیه‌تی دامه‌زراندنی کپیۆردی سی فۆر کورد به‌و‌ینه‌وه‌ شیکراوه‌ته‌وه‌، بۆ هه‌ر پرسیار و پ‌ی‌شنیاریکیش ده‌توانن به‌ئیمه‌یل په‌یوه‌ندیم پ‌ی‌وه‌ بکه‌ن.